Sisäministeriö

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä (SMDno-2020-68)

Keskusrikospoliisin lausunto

Asian tausta

Sisäministeriö on 8.7.2020 pyytänyt Keskusrikospoliisilta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä. Ehdotettu laki täydentäisi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2019/1148 räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä.

Lailla kumottaisiin voimassa oleva räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä annettu laki. Uusi laki vastaisi pitkälti voimassa olevaa lakia sisältäen kuitenkin tiettyjä asetuksen edellyttämiä tarkennuksia.

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi rikosrekisterilakiin ja rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettuun lakiin säännökset menettelystä lähtöainelupan hakijan taustan tarkistamiseksi.

Esityksen mukaan Keskusrikospoliisi toimii jatkossakin kansallisena yhteyspisteenä epäilyttävistä liiketoimista ilmoittamista varten. Talouden toimijoiden lisäksi myös tavalliset kansalaiset ovat jatkossa velvollisia ilmoittamaan kansalliselle yhteyspisteelle lähtöaineiden ja niitä sisältävien seosten tai aineiden huomattavista katoamisista ja varkauksista. Tämä tulee aiheuttamaan Keskusrikospoliisille jonkin verran lisätyötä. Keskusrikospoliisille aiheutuvaa lisätyötä ei kuitenkaan ole esityksen mukaan pidettävä merkittävänä, kun otetaan huomioon muun muassa lähtöainelupien määrä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.2.2021.

Keskusrikospoliisin lausunto

Keskusrikospoliisi pitää esitystä perusteltuna ja tärkeänä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että useissa Euroopan unionin alueella tehdyissä terrori-iskuissa on käytetty kotitekoisia räjähteitä. Sääntelyn lisäksi Keskusrikospoliisi pitää tähän kehitykseen liittyen tärkeänä myös tietoisuuden, osaamisen ja yhteistyön lisäämistä sekä velvollisuuksien että aineiden tunnistamisen osalta. Tämä koskee Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan niin ilmoitusvelvollisia kuin lupien ja ilmoitusten käsittelijöitäkin sekä niitä, joilla on mahdollisuus havaita aineisiin liittyviä epäiltyjä väärinkäytöksiä ja mahdollista kytkeytymistä vakaviin rikoksiin.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä jättää jäsenvaltioille mahdollisuuden kieltää rajoitettujen kemikaalien luovuttaminen yleisölle kokonaan tai ottaa käyttöön lupajärjestelmä. Keskusrikospoliisi toteaa, että lupajärjestelmän säilyttäminen on perusteltua huomioiden Suomen verrattain matala räjähdeuhkatilanne ja hyvät kokemukset lupajärjestelmän soveltamisesta tähän asti. Lupajärjestelmä itsessään muodostaa korkean kynnyksen hankkia lähtöaineita laittomaan käyttöön.

Kielto- ja lupajärjestelmien vuoksi luvaton lähtöaineiden hankinta Euroopassa on osittain ohjautunut verkossa toimivien markkinapaikkojen kautta tehtäväksi. Keskusrikospoliisi katsoo, että koulutusta ja tiedottamista tulee erityisesti kohdistaa verkossa toimiviin markkinapaikkoihin, sillä luvattomien ostojen voidaan arvioida siirtyvän yhä enemmän näille markkinapaikoille muiden kanavien kautta tehtävien hankintojen muuttuessa vaikeammiksi.

Asetus asettaa uusia velvoitteita talouden toimijoille ja kansallisille tarkastusviranomaisille. Tarkastusviranomaisille asetetut velvoitteet ovat kumottavaan asetukseen nähden laajempia. Keskusrikospoliisi toteaa, että esitykset kansallisiksi tarkastusviranomaisiksi ovat perusteltuja.

Asetuksen 10 artiklan osalta kansallista tarkastusviranomaista tai toimijaa ei ole kuitenkaan määritetty. Keskusrikospoliisi toteaa, että 10 artiklan mukaisten koulutus- ja tiedottamisvelvoitteiden tarkoituksenmukainen toteuttaminen on luonteeltaan moniviranomaistoimintaa ja sisällöllisesti sekä toteutustavaltaan vielä määrittelemättä. On tärkeää, että viimeistään esitetyn lain tultua voimaan toimintatavat ja -vastuut jäsennetään.

Lisäksi Keskusrikospoliisi toteaa, että myös asetuksen 19 artiklan mukaisten tietojen kokoaja- ja toimittajataho on määrittelemättä, samoin kuin se, mille tahoille tiedot evätyistä ostolupahakemuksista ja toisaalta epäilyttävistä ostotapahtumista on tarpeen toimittaa poliisissa.

Keskusrikospoliisissa toimiva kansallinen yhteyspiste on vastaanottanut rajoitettujen kemikaalien katoamisilmoituksia ja ilmoituksia epäilyttävistä ostoyrityksistä. Keskusrikospoliisin on myös antanut viranomaiskentässä koulutusta ja neuvontaa rajoitettujen kemikaalien ominaisuuksista ja käytettävyyksistä sekä itse EU-asetuksesta.

Keskusrikospoliisin toteaa, että ehdotettujen muutosten voidaan odottaa lisäävän ilmoitusvelvollisten aktiivisuutta. Tämä puolestaan voi oletettavasti lisätä kansalliselle yhteyspisteelle osoitettuja ilmoituksia ja kyselyitä. Keskusrikospoliisi korostaa, että mikäli kansallisen yhteyspisteen vastuulla olevat tehtävät ja niiden määrä tulevat ehdotettujen muutosten myötä lisääntymään, olisi samassa yhteydessä tärkeää turvata myös riittävät resurssit näiden tehtävien asianmukaiseen hoitoon kansallisessa yhteyspisteessä.

Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota siihen, että kansallisessa yhteyspisteessä epäilyttävistä liiketoimista vastaanotettujen ilmoitusten ja niitä koskevien henkilötietojen käsittely perustuu henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) henkilötietojen käsittelyä rikosten ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi koskevaan 2 luvun 7 §:ään.

Keskusrikospoliisi toteaa, että rikosrekisterilain (770/1993) mukaan rikosrekisterin tietoja voidaan luovuttaa esitutkintaviranomaiselle ainoastaan pakkokeinoasiaa varten. Voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista rikosrekisteritietojen käyttöä rikosten ennalta ehkäisemiseksi ja paljastamiseksi, eikä näin ollen myöskään esimerkiksi epäilyttävien liiketoimien selvittämiseksi. Poliisi voi käyttää poliisiasiain tietojärjestelmässä olevia, rikosepäilyjä koskevia tietoja rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Sen sijaan poliisi ei voi käyttää tähän tarkoitukseen rikosrekisteriin tallennettuja rikostuomioita koskevia tietoja.

Rikostuomioita koskevat tiedot ovat rekisteriin siirtämisen jälkeen salassa pidettäviä. Päätöksenteon yhteydessä mainitut tiedot ovat kuitenkin pääsääntöisesti julkisia. Keskusrikospoliisi toteaa, että poliisilla ei ole kuitenkaan käytännössä mahdollisuutta tiedustella poliisiasiain tietojärjestelmän viitetiedon perusteella asiaan liittyvien epäiltyjen rikostuomioiden päätöstietoja tuomioistuimesta. Resurssien käyttäminen tällaisiin kyselyihin vastaamiseen ei ole myöskään tuomioistuinten näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota myös siihen, että esimerkiksi ulkomaisella viranomaisella on kuitenkin huomattavankin laaja oikeus saada rikosrekisteritietoja Oikeusrekisterikeskukselta.

Edellä esiin tuotuihin seikkoihin viitaten Keskusrikospoliisi katsoo, että voimassa olevaa lainsäädäntöä voidaan pitää tältä osin puutteellisena. Eri yhteyksissä on esitetty, että poliisi saisi mahdollisuuden rikosrekisteritietojen käyttämiseen rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan kyseinen muutos tulisi tehdä rikosrekisteriä koskevaan lainsäädäntöön esityksessä ehdotettujen muutosten yhteydessä.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos — Robin Lardot

Ylitarkastaja — Virva Vesanen